

Szószék – Úrasztala – Szertartások

DEMETER ERIKA

JÓB SZENVEDÉSE

„Egyszer, amikor Jób fiai és leányai lakomáztak és borozgattak elsőszülött testvérük házában, hírnök érkezett Jóbhoz, és így szólt: »A marhákkal szántottak, a szamarak pedig mellettük legelésztek. De a sébaiak rájuk rontottak, és elvitték azokat, a legényeket pedig kardélre hányták. Csak én menekültem meg, hogy hírt adhassak neked.« Még ez beszélt, amikor megérkezett a másik, és így szólt: »Istentől tűz hullott az égből, amely megégette és elpusztította a juhokat és a legényeket. Csak én menekültem meg, hogy hírt adhassak neked.« Még ez beszélt, amikor megérkezett a másik, és így szólt: »A káldeusok három csapatban rajtaütöttek a tevéken, és elvitték azokat, a legényeket pedig kardélre hányták. Csak én menekültem meg, hogy hírt adhassak neked.« Még ez beszélt, amikor megérkezett a másik, és így szólt: »Fiaid és leányaid lakomáztak, és borozgattak elsőszülött testvérük házában. De hirtelen nagy szél támadt a puszta felől, megrendítette a ház négy sarkát, az rászakadt a fiatalokra, és meghaltak. Csak én menekültem meg, hogy hírt adhassak neked.«

Jób ekkor fölállt, megszagatta köntösét, és megnyírta a fejét.

Azután a földre esve leborult és így szólt:

»Mezítelen jöttem ki anyám méhéből,

Mezítelen is megyek el.

Az Úr adta, az Úr vette el.

Áldott legyen az Úr neve!«

Még ebben a helyzetben sem vétkezett Jób, és nem követett el megbotránkozató dolgot Isten ellen.”

(Jób 1,13–22)

Bibliamagyarázatom alapjául a Jób próbatételét választottam. Bár a Jób könyvéből csak egy részt ragadtam ki, nem lehet erről úgy beszélni, hogy magáról az egész könyvről ne ejtenénk szót.

A könyv történetinek egyáltalán nem mondható, hiszen történetiségének ellentmond többek közt az égi utasítás, a szimbolikus számok: Jóbnak hét fia volt, három lánya, hétezer juha, háromezer tevéje stb. Ugyancsak furcsa, hogy a szolgák közül, akik Jóbnak a csapásokat jelentik, csak egy-egy maradt életben, nem is beszélve arról, hogy a történet végén a Jób javai pontosan megkétszereződnek.

Ám azt sem állíthatjuk, hogy merőben kitalált történet, mert ez ellentmondana az ókorban gyakorolt módszernek, mely szerint egy anyagot akkor fogadtak el és dolgoztak vele, ha létezett a hagyományban hasonló történet. Az sem kizárt, hogy ez a történet Izraelen kívülről származik, hiszen a héberek körében sehol sem találkozunk az „Úz földjével”. A könyv tehát lényegében egy hagyomány és egy nagyszerű költői alkotás egybedolgozása.

A keretül szolgáló elbeszélést a szerző arra használja fel, hogy a szenvedés leírása révén a maga gondolatait fejtsse ki. Később az eredeti szöveget kiegészítették az „Elihu-szöveggel”. Ez azzal bizonyítható, hogy Elihu alakja hirtelen bukkan fel és nyomtalanul tűnik el, megszakítva az összefüggést Jób beszéde és Jáhve válasza közt, amelyekben furcsa mód nem történik utalás Elihu szavaira.

„Egyértelműnek látszik, hogy az Elihu-beszédek azért kerültek bele [...], hogy helyesbítsék, mert eredeti formájában a szenvedés kérdésében nem adott kielégítő választ, és nevelő értéke sem volt vitathatatlan.” (Herbert Haag, *Bibliai lexikon*. Budapest 1989, 870.)

Hogy ki a könyv szerzője, az nem tudható bizonyosan, de következtetéseket azért levonhatunk. Az arám hatást mutató nyelv arra enged következtetni, hogy a szerző a fogság utáni időben élt, de nem később Kr. e. 200-nál. Erre utal az is, hogy a Sátán fogalma a fogság utáni időben, idegen hatásra vonult be az izraelita nép vallásába. A könyv tematikája, jellege zsidó szerzőre vall. A részletekből arra lehet következtetni, hogy a szerző jól ismerte Palesztinát, és más országok – például Egyiptom – szokásairól és körülményeiről is sokat tudott. Azzal a feltevéssel is találkozunk, amely szerint Jób edomita volt. Ám ennek nincs meggyőző alapja.

A héber kánon az „egyéb írások” közé sorolja a könyvet, és főszereplőjéről Jób könyvének nevezte. Ha magát a Jób nevet vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy nem izraelita személynév. Már a Kr. e. 20. és 18. századi egyiptomi, illetve dél-arab forrásokban megtaláljuk. Eredetét kutatva elmondhatjuk, hogy északnyugati sémita személynév, jelentése: apa – ami egyaránt vonatkozhat az istenségre, de a vérségi apára is.

Hogy hol játszódott le az eredeti történet, erre vonatkozóan elég nehéz feleletet adni. A már említett Úz földje, ahol Jób a leírás szerint élt, valószínűleg kelet-arám területhez tartozott. A Keddem fiai kifejezés legalábbis erre enged következtetni. Valószínű, hogy Damaszkusztól délkeletre esett, és Es-Safával azonos.

A könyv szerkezetét tekintve a következő képet mutatja: Bevezetés; az 1. és 2. fejezetekben megismerjük Jóbot, megtudjuk, hogy istenfélő és nagyon gazdag

ember volt. Két síkon futnak az események: a földön és a mennyben. Jóbot megpróbáló csapások és tragédiák érik. Ezt követően a 42. fejezetig művészi fokon megírt és előadott beszédek következnek, amelyeket Jób látogatói, barátai mondanak el. A befejezést a 42,7–17 szakasz képezi. A bevezetés és a befejezés voltaképpen keretelbeszélés.

Az eddig elmondottak alapján azt is mondhatnók, hogy Jób könyve nem rendelkezik kiemelkedően nagy történelmi értékkel. Maga a választott rész sem a legizgalmasabb téma, én mégis megindítónak érzem. Hogy miért? Mert a szenvedésről mint életünk velejárójáról viszonylag keveset szoktunk beszélni.

Az idézett bibliai rész családi képpel kezdődik. Jób gyermekei együtt bozogatnak a legidősebb testvérnél (2,13). Ezután változik a kép és elkezdődik a csapások sorozata. A felsorolástól és a drámai kijelentésektől az érzelmek is fokozódnak. A részletes beszámoló ezzel a költői eszközzel mintha azt akarná az olvasó tudomására hozni, hogy ez a Jób „nem volt akárki”. Tehetős, sőt dúsgazdag ember volt. Amikor az utolsó s talán legkegyetlenebb hír is elhangzik Jób felé a 18–19. versekben, egy kis hatásszünetet érzünk a sorok közt. Az olvasó várja a reakciót. Hogyan fogadja mindezt Jób?

Először magára ölti a gyász külső jeleit (20. vers), majd megfogalmazza fájdalmasan szép hitét, Istenbe vetett alázatos bizalmát (21. vers). Lényegében ez az egy vers volt számomra, amit Jób könyvének „koronájaként” értékelek és érzek. Annak a fájdalmas felismerésnek a művészi megfogalmazása, mennyire tehetetlenek vagyunk Isten végtelen hatalmával szemben. Az emberi véges értelem mennyire képtelen megérteni a végtelenség történéseit.

A vers második felében mérhetetlen alázat fakad fel Jób ajkán, ami egyfajta önmegadás, ugyanakkor önvigasztalás is: „Az Úr adta, az Úr vette el. Áldott legyen az Úr neve.” A 22. vers is ezt magyarázza, mintegy megerősíti, hogy Jób még ekkor sem vétkezett Istennel szemben. Nem lázad, nem panaszkodik!

A történet tovább folytatódik, de én itt megállnék és egy pár gondolat erejéig visszatérnék arra a mondatomra, miért is választottam a szenvedés témáját?

Nem is oly régen végigjártam – családlátogatás keretében – egyházközségünk híveit. Végighallgattam a lavinaként elindult panaszokat, bajokat, gondokat (gondolom ezzel más lelkesztársam is így van). A rengeteg panasz, fájdalom és betegség persze bennem is nyomot hagyott, és egy egész sor kérdést fogalmazott meg, amelyek mindegyike sürgető válasza vár.

Ha az egyszerű embert megpróbáltatás éri, ezt kérdezi: Istenem mit vétettem, hogy velem ez történhetett?

Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy a világ igazságos, és rend van benne. A történések mögött ezért okokat keresünk. Okoljuk magunkat, sokszor még másokat is – és elgondolkodunk azon: mi lett volna ha...

Az emberi szenvedést megmagyarázni, oksági összefüggést keresni úgy, hogy az minden ember számára elfogadható legyen, lehetetlen. Teológusok próbálkoznak magyarázatot keresni és találni rá, s talán a Jób könyve is, a maga módján egy ilyen próbálkozás. Ám a „legnagyobb probléma, amit a szenvedés okoz, nem elméleti, hanem gyakorlati: hogyan viseljük el a szenvedést úgy, hogy mégis valamiképpen „jól éljünk”. A szabadelvű vallásos ember számára arról van szó, hogy megőrizze ama hitét, amely szerint az élet jó, és érdemes azt megélni a nagy szenvedések és veszteségek közepette is. Viktor E. Frankl írja, hogy *a szenvedés megszűnik szenvedés lenni abban a pillanatban, mihelyt értelmet nyer*, és Nietzsche idézi: *akinek van miért élnie, az képes elviselni minden hogyan.*

Keresztény életünkben egyre ritkábban beszélünk alázatról, bűnbánatról, és egyre kevesebben hajtunk alázattal fejet Isten előtt. A Jób-féle önátadás és feltétlen bizalom Istenben mintha távol állna a mai embertől, helyette inkább vádaskodunk és elégedetlenkedünk.

Pedig életünk „egyik mércéje a mi szenvedésre és fájdalomra adott válaszuk minősége. A mi válaszuk határozza meg, hogy a szenvedésnek pozitív vagy negatív jelentése van. A kérdés lényege, a szenvedést illetően, nem azon van: Miért történt ez? Sokkal inkább az a kérdés: mit kezdek vele? vagy hogy tehetem értelmessé?”

A jóbi alázat gyakorlása mindennapi hitéletünkben, úgy érzem, képessé tesz arra, hogy alkalomadtán saját szenvedéseinket – ha nem is igazán értjük, de – elfogadhassuk. Másrészt viszont segítséget nyújthat mások szenvedéseinek átérzésében, megértésében és ezáltal a vigasztalásban is.

(Felhasználtam William Murry *Faith for All Seasons* című könyvének Máthé Sándor általi fordítását.)

SZÁSZ FERENC

BÉKÜLJ KI!

Kedves Testvéreim, Atyámfiai! ¹

Az úrvacsora szereztetése alkalmával a názareti Jézus semmiféle feltételt nem szabott, állított fel arra nézve, hogy ki méltó rá, hogy a szent jegyekből részesülhessen. Kisebb-nagyobb erkölcsi fogyatékoságot máskülönben minden tanítványában feltételezhetünk, mégis, még az áruló Júdás is részt vehetett a szent vendégségben.

Lényegében Pál apostol az, akinek erre vonatkozó intelmét mai napig tanítja a Káténk, annak ellenére, hogy ugyanakkor megengedi, ajánlja a bűnösök úrvacsorával való élését: „Vizsgálja meg azért az ember önmagát, és úgy egyék abból a kenyérből, és úgy igyék abból a pohárból. Mert aki úgy eszik és iszik, hogy nem becsüli meg az Úrnak testét, ítéletet eszik és iszik önmagának. Ezért erőtlenek és betegek közöttetek sokan, és ezért halnak meg számosan. Mert ha mi magunk ítélnénk meg önmagunkat, nem esnénk ítélet alá. De amikor az Úr ítélt minket, akkor nevel, hogy a világgal együtt el ne vesszünk” (1Kor 11,28–32).

Az úrvacsora hálaáldozati jellege szerintem magában hordozza azt a pozitív töltetet, mely feleslegessé tesz minden kicsinyes aggályoskodást, mégis remélem, nem tévedek, amikor azt állítom, hogy Jézustól sem teljesen idegen az a gondolat, mely szerint a szent dolgok közelsége hozzájuk illő megközelítést, lelki ráhangolódást igényel.

Erre nézve a Hegyi beszédben találtam eligazítást, amikor Jézus azt ajánlja kora emberének, hogy az Istennek bemutatandó áldozat oltárra vitele előtt béküljön meg azzal az atyjafiával, akinek panasza van ellene. Az erre vonatkozó figyelmeztetés nyilvánvalóvá teszi, hogy Isten közelségét csak akkor kereshetjük, kedvét csak úgy nyerhetjük, ha emberközi kapcsolataink rendben vannak, azokat nem árnyékolja be neheztelés vagy éppen harag.

Aki Istennel „jóban akar lenni” – mondhatnánk, az előbb béküljön meg, legyen jóban embertársaival. Az Isten mellett embertársunkra is odafigyelés kívánalma a jézusi tanítás lényegéből fakad, ahol az Isten és az ember szeretetét és szolgálatát nem választhatjuk el egymástól, hiszen ha nem is tehetünk közénk egyenlőségi jelet, szorosán és szervesen összefüggnek.

Amikor e különleges alkalomkor különválasztom a vallás két alappólusát, istent és embert, csak azért teszem, hogy könnyebben osszam meg veletek azt a néhány gondolatot, amelyet e jézusi tanítás bennem felébresztett.

¹ Elhangzott 2005. november 26-án, a Csokfalván tartott Zsinat ünnepi istentiszteletén